

مدارس اعانه بگیر در دوره قاجار

● امین محمدی*

اشاره

پس از استقرار مشروطیت، مدارس نوین به شکل گسترده‌ای در سراسر کشور توسط دولت مشروطه و برخی افراد سرشناس تأسیس شدند. در این دوره، دولت مشروطه به چهار دسته از مدارس، بودجه اختصاص می‌داد. مدارس دولتی، مدارس ملی، مدارس خارجی و مدارس ایرانیان مقیم خارج. مدارس دولتی به طور کامل بودجه سالانه دریافت می‌کردند و برای سایر مدارس که غیردولتی بودند نیز بودجه‌ای سالانه اختصاص یافته بود و تحت عنوان اعانه به آن‌ها پرداخت می‌شد. در این مقاله تلاش خواهیم کرد به موضوع مدارس اعانه بگیر در دوره قاجار بپردازیم و در خلال آن به این سؤال پاسخ دهیم که در این دوره، دولت با چه سیاستی به مدارس غیردولتی کمک‌هزینه‌ای تحت عنوان «اعانه» پرداخت کرده است. این پژوهش براساس اسناد وزارت معارف و وزارت مالیه انجام گرفته و در پایان چند سند مهم در ارتباط با مدارس اعانه بگیر دوره قاجار بازخوانی شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که دولت از پرداخت اعانه به عنوان ابزاری برای نظارت بر مدارس غیردولتی و اجرای سیاست‌های آموزشی خود در این مدارس استفاده کرده است.

با آغاز سلطنت مظفردالدین شاه در سال ۱۳۱۳ قمری، تأسیس مدارس نوین در ایران رشد فزاینده‌ای یافت. از این تاریخ تا پایان سلطنت این شاه قاجار، یعنی سال ۱۳۲۴ ق. چندین مدرسه جدید در شهرهای مختلف کشور مثل تهران، آذربایجان و کرمان تأسیس شد. ترویج مدارس جدید در این دوره تحت تأثیر صدراعظم اصلاح طلب مظفردالدین شاه، یعنی میرزا علی خان امین‌الدوله بود. در دوران صدارت او دست کم نه مدرسه جدید تأسیس شد (رینگر، ۱۳۸۵: ۱۷۹). سال ۱۳۱۶ ق. در تاریخ مدارس ایران یک نقطه عطف به شمار می‌آید. در این سال «انجمن تأسیس مکاتب ملیه ایران» که بعدها به انجمن معارف معروف شد تشکیل و با حمایت این انجمن چندین مدرسه جدید راه‌اندازی شد. مدرسه علمیه، مدرسه مظفریه، افتتاحیه و دانش از جمله مدرسی بودند که در این دوره تأسیس شدند.

* دکتری تاریخ، پژوهشگر پژوهشکده اسناد سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران Amin.Mohammadi64@ut.ac.ir

دولت مشروطه
بودجه سالانه
معارف کشور را
به چهار دسته از
مدارس اختصاص
می داد:
مدارس دولتی،
مدارس ملی،
مدارس خارجی
و مدارس ایرانیان
مقیم خارج

پس از استقرار مشروطیت، مدارس جدید یکی پس از دیگری تأسیس می شدند، اما اوج ترقی معارف ایران در دوره مشروطیت دوم، یعنی در سال ۱۳۲۷ ق. همزمان با برکناری محمدعلی شاه و سلطنت پسرش احمدشاه رخ داد. مجلس شورای ملی ایران در این سال، قانون اداری وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه را تصویب کرد که طی آن رسیدگی به امور تمام مدارس و تعلیمات مملکت به وزارت معارف سپرده شد (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۲۹۷/۳۶۰۶۳، ص ۵). دو سال بعد یعنی در ذی قعدة ۱۳۲۹ ق. قانونی به تصویب رسید که طی آن تعلیمات ابتدایی برای تمام ایرانیان از سن هفت سالگی اجباری شد و براساس همین قانون مدارس جدید در اقصی نقاط ایران تأسیس شد. از این تاریخ به بعد شمار مدارس کشور روزبه روز افزایش می یافت. آمارها نشان می دهد که افزایش مدارس جدید در ایران به ویژه از سال ۱۳۳۷ تا پایان دوره قاجار سیر صعودی داشته است. برای مثال، در سال ۱۳۳۷ قمری در سراسر ایران ۲۹۵ مدرسه متوسطه و ابتدایی فعال بود که بیش از ۲۳ هزار و ۳۳ نفر در آن ها تحصیل می کردند. شمار این مدارس در سال تحصیلی ۱۳۴۳-۱۳۴۴ قمری (۱۳۰۳-۱۳۰۴ شمسی) به میزان ۲ هزار و ۳۳۶ مدرسه رسید که ۱۰۸ هزار ۹۵۹ نفر در آن ها در حال تحصیل بودند (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۲۹۷/۳۶۰۶۳، صص ۵-۶).

بودجه وزارت معارف نیز با وجود بحران مالی که دولت ها از آغاز مشروطه با آن مواجه بودند هر ساله افزایش می یافت. برای مثال، در سال ۱۳۳۶ ق. بودجه معارف کل کشور برابر با یک میلیون ۳۴۴ هزار و ۱۵۶ قران (۱۳۴ هزار و ۴۱۵ تومان) بود که این میزان در سال ۱۳۳۷ به ۲ میلیون و ۶۰۹ هزار و ۳۶۸ قران (۲۶۰ هزار و ۹۳۷ تومان) رسید (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۲۹۷/۳۶۰۶۳، ص ۶).

□ مدارس اعانه بگیر دوره قاجار

دولت مشروطه بودجه سالانه معارف کشور را به چهار دسته از مدارس اختصاص می داد: مدارس دولتی، مدارس ملی، مدارس خارجی و مدارس ایرانیان مقیم خارج. اولین دسته، مدارس دولتی بودند که هزینه های آن ها از جمله هزینه پرداخت حقوق معلمان، تهیه ساختمان مدرسه، ابزار و وسایل مورد نیاز مدرسه، سوخت زمستانی و پرداخت حقوق نیروهای خدماتی تماماً با بودجه دولتی پرداخت می شد. سرآمد مدارس دولتی مدرسه دارالفنون و مدرسه نظام بود و شمار آن ها پس از استقرار نظام مشروطه روزبه روز بیشتر هم می شد. در کنار مدارس دولتی، دولت بخشی از بودجه معارف را به مدارس غیردولتی شامل مدارس ملی، مدارس خارجی و مدارس ایرانیان مقیم خارج اختصاص می داد. این بودجه تحت عنوان اعانه یا کمک هزینه، به صورت سالانه به مدارس غیردولتی پرداخت می شد. در واقع، اعانه کمک هزینه ای بود که دولت به مدارس غیردولتی پرداخت می کرد تا آن ها بتوانند بخشی از هزینه های نگهداری مدارس مثل پرداخت حقوق معلمان را با آن بپردازند؛

اما در دوره قاجار کدام مدارس اعانه دریافت می‌کردند؟ اولین دسته از مدارس اعانه‌بگیر مدارس ملی بودند. این مدارس خصوصی از دوران پیش از مشروطه توسط برخی شخصیت‌های سرشناس سیاسی و فرهنگی تأسیس شده بودند و از همان دوران، از تجار و دولت اعانه دریافت می‌کردند. از دوران تشکیل مدارس نوین در ایران یعنی دوره سلطنت مظفرالدین‌شاه (۱۳۱۳-۱۳۲۴ قمری) شرط پرداخت اعانه به مدارس ملی، پذیرش نظام‌نامه وزارت معارف بود (دولت‌آبادی، ۱۳۷۱، ج ۱، ص ۳۱۲). در واقع مدرسی که از برنامه‌های وزارت معارف تبعیت می‌کردند مشمول دریافت اعانه بودند و این شرط به این دلیل در نظر گرفته شده بود که مدارس ملی غالباً سلیقه‌ای اداره می‌شدند و شیوه تحصیل در آن‌ها یکدست نبود. تا پایان قاجار، دولت با مصوبه‌های گوناگون تلاش کرد بر کیفیت تحصیل در این مدارس تأثیرگذار باشد. برای مثال، در سال ۱۳۴۲ قمری، به پیشنهاد محمدعلی ذکاءالملک، دریافت اعانه مدارس ملی منوط به رشد این مدارس از حیث کمی و کیفی شد (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۲۹۷/۴۴۷۶۰). در همین سال براساس مصوبه وزارت معارف مقرر شد اعانه مدارس ملی منوط به ارسال گزارشی درباره تعداد کلاس‌ها، تعداد شاگردان، تعداد معلمان و میزان حقوق آن‌ها و درآمد مدرسه باشد و مدرسی که از ارسال این اطلاعات استنکاف کنند اعانه آن‌ها پرداخت نشود (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۲۹۷/۲۷۵۴۱).

میزان اختصاص بودجه به مدارس ملی در طول دوره قاجار یعنی از زمان تشکیل مدارس ملی تا انقراض این حکومت بین ۶ تا ۱۴ هزار تومان بود. از بودجه ۱۲۰ هزارتومانی معارف ایران در سال ۱۳۲۸ قمری، ۵ هزار و ۹۵۸ تومان به‌عنوان اعانه به مدارس ملی پرداخت می‌شد (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۲۹۷/۳۶۰۶۳، ص ۵).

دومین دسته از مدارس اعانه بگير، مدارس خارجی بودند. مدارس خارجی از اوایل دوران قاجار در نقاط مختلف کشور با هزینه دول خارجی و عمدتاً توسط مسیونرهای مذهبی تأسیس شدند. این مدارس به‌منظور آموزش و تحصیل اقلیت‌های مذهبی در ایران تشکیل شده بودند و مسئولان آن‌ها با همراهی سفرای خارجی از شاهان قاجار فرمانی گرفته بودند که طی آن دولت مؤظف بود سالانه مبلغی را تحت‌عنوان اعانه به آن‌ها بپردازد. شاهان قاجار هرچند از انگیزه‌های مذهبی و سیاسی تأسیس این مدارس آگاه بودند با این حال به دلیل علاقه به جذب زبان‌ها، علوم و فن‌آوری اروپایی از این مدارس حمایت می‌کردند (رینگر، ۱۳۷۵: ۱۳۴). از دوره ناصری شمار مدارس مسیونرهای آمریکایی و اروپایی در ایران افزایش چشمگیری داشت و دولت‌های اروپایی نیز همواره از این مدارس حمایت می‌کردند. اعانه دولتی از دیرباز به مدارس خارجی نیز تعلق می‌گرفت. برای مثال مدرسه آرامنه آذربایجان به‌فرمان ناصرالدین‌شاه هر سال دویست تومان اعانه دریافت می‌کرد (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۲۹۷/۳۶۹۸۱). در زمانی که دولت ایران پرداخت این اعانه‌ها را به تعویق می‌انداخت، سفارتخانه‌های اروپایی و آمریکایی به دولت

در اواخر دوران قاجار که وضعیت مالی دولت بحرانی بود

فشار می‌آوردند تا بدهی خود را بپردازد. برای مثال، در سال ۱۳۳۲ ق سفرات آلمان از دولت ایران خواسته است که بودجه عقب‌افتادهٔ مدرسهٔ آلمانی را که حدود ۱۵۰۰ تومان است پرداخت کند (سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی ایران، ۲۴۰/۵۴۵۹).

دولت در ازای پرداخت اعانه به مدارس خارجی آن‌ها را مؤظف به اجرای برخی خواسته‌های خود می‌کرد. از جمله این خواسته‌ها این بود که این مدارس شماری شاگرد ایرانی را که از طرف وزارت معارف معرفی می‌شدند، به‌صورت رایگان در مدارس خود ثبت‌نام کنند. برای مثال، دولت ماهانه صد تومان به مدرسهٔ سن‌لویی و دویست تومان به مدرسهٔ آلیانس فرانسه پرداخت می‌کرد و آن‌ها نیز در مقابل شاگردانی که از وزارت معارف به آن مدرسه معرفی می‌شدند را مجاناً قبول کند (سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی ایران، ۲۹۷/۲۰۹۷۲۰). داوطلبان تحصیل در مدارس خارجی درخواست‌های خود را به وزارت معارف ارسال می‌کردند تا این وزارتخانه آن‌ها را برای تحصیل به یکی از مدارس خارجی معرفی کند (سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی ایران، ۲۹۷/۲۰۹۷۲۰). شاگردانی که از طرف وزارت معارف به مدارس خارجی معرفی می‌شدند باید حائز دو شرط می‌بودند؛ آن‌ها می‌بایست از نظر مالی بی‌بضاعت و از نظر تحصیلی دارای تصدیق‌نامه مدارس ابتدایی می‌بودند (سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی ایران، ۲۹۷/۲۰۹۷۲۰). دولت همچنین از مدارس خارجی درخواست می‌کرد به شاگردان ایرانی دروس فارسی و تاریخ ایران بیاموزند. در نامهٔ وزارت معارف به مدرسهٔ سن لویی خواسته‌شده است «تا مراقبت کامل در تدریس فارسی و تاریخ ایران از طرف اولیا آن مدرسه به عمل آید تا جوانانی که از آن مدرسه فراغت حاصل می‌کنند کاملاً مفید به جامعهٔ ایرانی بوده، بتوانند در پرتو تحصیلات عملی خود خدمات شایان به وطن خویش نمایند» (سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی ایران، ۲۹۷/۲۰۹۷۲۰).

در اواخر دوران قاجار که وضعیت مالی دولت بحرانی بود، روسای مدارس خارجی کمیسیونی برای جمع‌آوری اعانه از وزارت معارف تشکیل دادند (سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی ایران، ۲۹۷/۳۹۶۷۳). میزان اعانه‌ای که به این مدارس اختصاص می‌یافت فاصلهٔ چشمگیری با اعانهٔ پرداخت‌شده به سایر مدارس داشت. برای مثال، از بودجهٔ ۱۲۰ هزارتومانی معارف ایران در سال ۱۳۲۸ قمری، ۱۲ هزار و ۲۰۰ تومان به‌عنوان اعانه به مدارس خارجی پرداخت می‌شد، درحالی‌که کمتر از این مبلغ به مدارس ملی اختصاص داشت (سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی ایران، ۲۹۷/۳۶۰۶۳، ص ۵). اختصاص این میزان بودجه به مدارس خارجی با اعتراض مدیران مدارس ملی همراه بود. آن‌ها معتقد بودند مدارس خارجی که کشور خود را آموزش می‌دهند نباید اعانه دریافت کنند درحالی‌که مدارس ملی از کمبود بودجه در آستانهٔ تعطیلی هستند (سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی ایران، ۲۹۷/۱۰۵۹۰).

دستهٔ آخر، مدرسی بودند که مسئولیت آموزش و پرورش ایرانیان مقیم خارج را برعهده

داشتند. این مدارس غالباً در کشورهای ترکیه، عراق و روسیه تأسیس شده بودند و دولت مبلغی را سالیانه به عنوان اعانه پرداخت می کرد. برای مثال در عراق عرب پنج مدرسه جدید در کاظمین، نجف، کربلا و بغداد وجود داشت که همه آنها پس از مشروطیت توسط ایرانیان مقیم آنجا تأسیس شده بودند. این مدارس حدود ۶۰۰ شاگرد را آموزش می دادند و اکثر آنها توسط انجمن ایرانیان اداره می شدند. همچنین اکثر معلمان این مدارس، جز دو معلم مدرسه شرافت در بغداد، ایرانی و تبعه ایران بودند (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۲۹۷/۲۸۰۲۲).

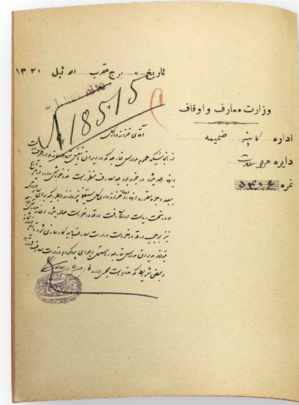
از بودجه ۱۲۰ هزار تومانی معارف ایران در سال ۱۳۲۸ ق، تنها ۲۷۵ تومان به عنوان اعانه به مدارس ایرانیان مقیم خارج پرداخت می شد (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۲۹۷/۳۶۰۶۳، ص ۵). در پی درخواست های مکرر مدارس ایرانی، دولت پرداخت اعانه بیشتر را منوط به اجرای سیاست های وزارت معارف در این مدارس کرد.

در سال ۱۳۴۲ ق، وزارت معارف به منظور نظارت بر مدارس اعانه بگير ایرانیان مقیم خارج، مقرر کرد که مأمورین وزارت خارجه وظیفه تفتیش از این مدارس را بر عهده بگیرند (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۲۹۷/۲۸۰۲۲). در این بازرسی ها اطلاعاتی درباره شمار شاگردان، وضعیت بهداشت و نظافت، وضعیت حضور و غیاب معلمان و میزان کفایت مدیر، گردآوری و به وزارت معارف گزارش می شد. بررسی گزارش های بازرسان مدارس ایرانی خارج از کشور نشان می دهد، دولت به میزان توجه این مدارس به آموزش زبان و ادبیات فارسی بسیار اهمیت می داده است (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۲۹۷/۴۱۱۷۲).

نتیجه

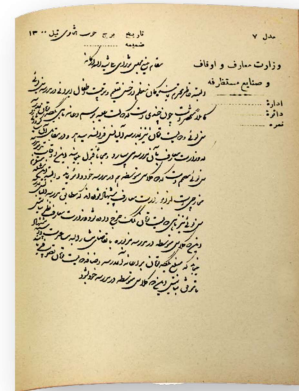
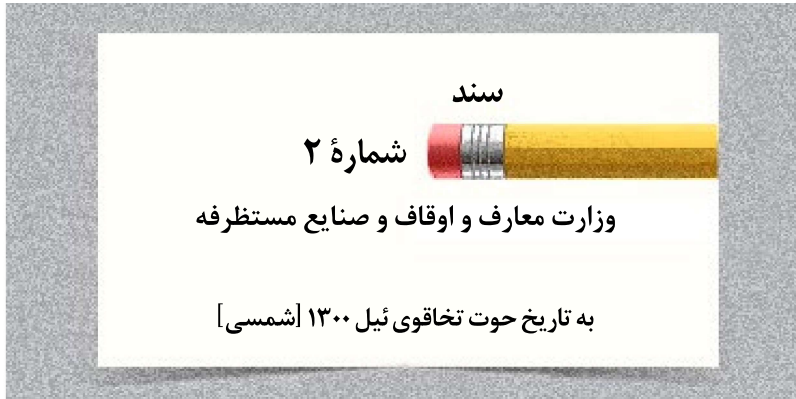
همان طور که دیدیم در دوره قاجار مدارس ملی، مدارس خارجی و مدارس ایرانیان مقیم خارج از دولت اعانه دریافت می کردند. دولت با پرداخت اعانه به این مدارس اهداف مختلفی را دنبال می کرد. مدارس ملی که پیش از استقرار مشروطیت تأسیس شده بودند و شمار آنها پس از مشروطه افزایش چشمگیر داشت، غالباً توسط شخصیت های سرشناس اداره می شدند و بسته به ذوق و سلیقه مدیر مدرسه، شیوه آموزش و اداره مدرسه نیز متفاوت بود. دولت با هدف یکدست کردن شیوه اداره و آموزش این مدارس از اعانه به عنوان یک ابزار استفاده کرد. به این معنی که اجرای سیاست های وزارت معارف را شرط پرداخت اعانه به مدارس ملی قرار داد. مدارس خارجی با این هدف اعانه دولتی می گرفتند که برخی شاگردان ایرانی را مجاناً ثبت نام کنند و همچنین آموزش زبان و ادبیات فارسی و تاریخ ایران را شاگردان ایرانی به بهترین نحو انجام دهند. در نهایت پرداخت اعانه به مدارس ایرانیان مقیم خارج نیز منوط به آموزش زبان و ادبیات فارسی در این مدارس و نیز بازرسی از آنها و بررسی کیفیت آموزش و پرورش در این مدارس بود.

□ بازخوانی اسناد تاریخی «مدارس اعانه بگیر دوره قاجار»

آقای خزانه دار کل

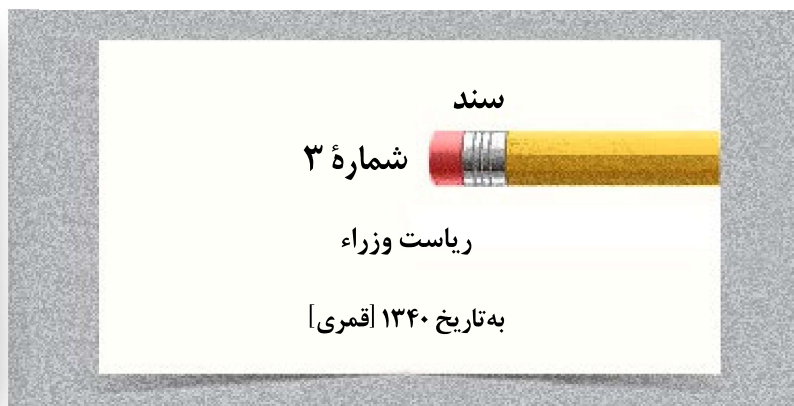
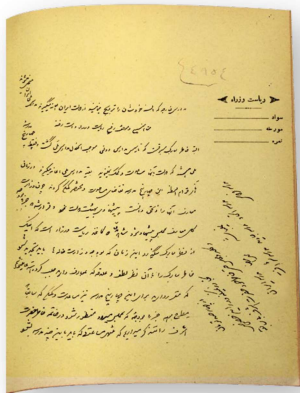
از آنجایی که عموم مدارس خارجه که در ایران تأسیس شده و اعانه که از طرف دولت به آنها داده می شود در جزو بودجه معارف منظور است، لذا خواهش دارد از این تاریخ به بعد وجوه مقرر آن ها را اداره خزانه داری کل مستقیماً نپردازید و به طوری که برای سایر مدارس که در تحت ریاست اداره معارف ورقه درخواست صادر می شد، اعانه به مدارس خارجه نیز به موجب ورقه درخواست وزارت معارف باید کارسازی شود تا این وزارتخانه بتواند مدیران مدارس خارجه را مسئول اجرای پروگرام وزارت معارف قرار دهد و بعضی شرایط که لازم است مجری دارد. [مهر] وزارت معارف (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۲۴۰/۵۴۵۹)

مقام منیع مجلس شورای ملی، شیدالله ارکانه

البته خاطر محترم نمایندگان معظم از حُسن تعلیم و تربیت اطفال ایرانی در مدرسه سن لوئی کاملاً مستحضر است، چون چندی است که دولت علیه به رسم اعانه ماهی یکصد تومان

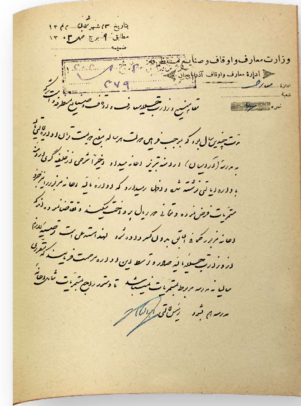
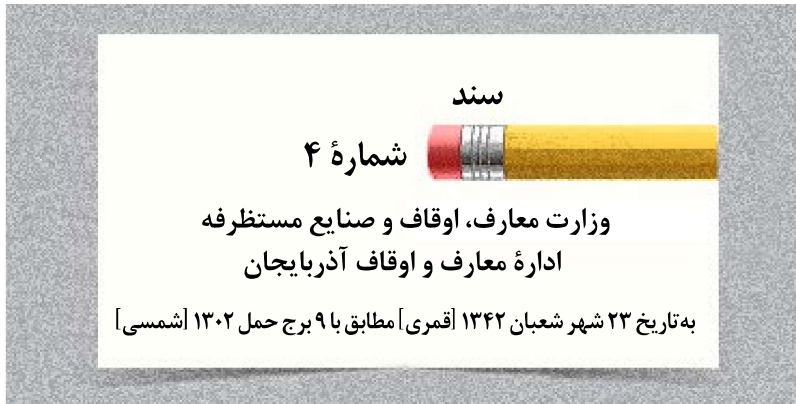
به مدرسه سن لوئی و دویست تومان به مدرسه آلیانس فرانسه می‌دهد و در مقابل شاگردانی که وزارت معارف به آن مدرسه می‌سپارد و مجاناً قبول می‌نمایند، این اوقات مدیر مدرسه سن لوئی مصمم است که دو کلاس متوسطه هم در مدرسه خود دایر نماید و البته این مسئله مستلزم مخارجی است از آن وزارت این‌رو به وزارت معارف پیشنهاد نموده‌اند که مطابق مدرسه الیانس به مدرسه سن لوئی نیز ماهی دویست تومان کمک‌خرج داده شود. وزارت معارف نظر به تأسیس این دو کلاس متوسطه در مدرسه مزبوره با تقاضای مشارالیه مساعدت داشته، پیشنهاد می‌نماید که مبلغ یک‌صد تومان بر اعانه آن مدرسه اضافه و دویست تومان تصویب فرمایند تا موفق به تأسیس این دو کلاس متوسطه در مدرسه خود بشوند (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۲۰۹۷۲/۲۹۷).

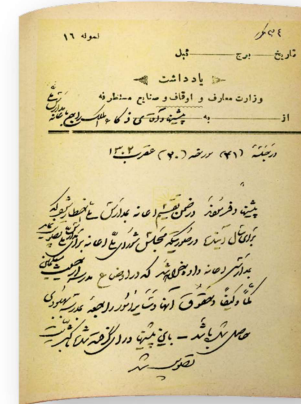
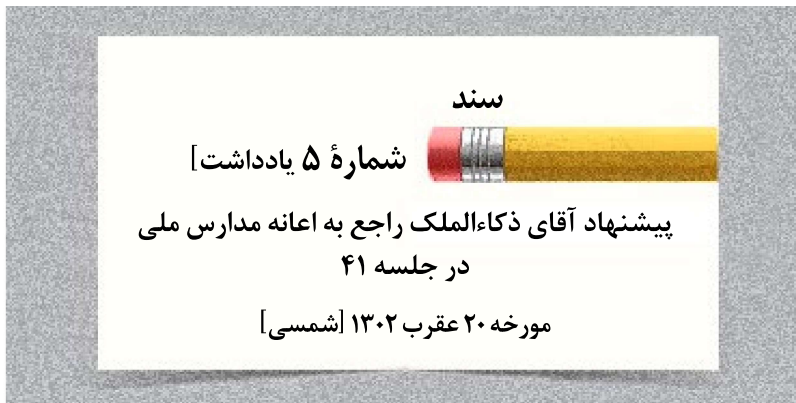
مدارس خارجه که السنه خودشان را ترویج می‌نمایند از دولت ایران اعانه می‌گیرند، مدارس ملی ایران منحل می‌شوند.

مقام منیع و مودت رفیع ریاست وزراء دامت رفعته

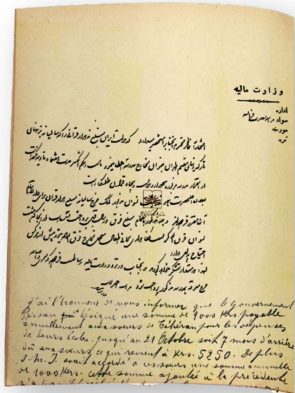
البته خاطر مبارک مسبوق‌ست که تأسیس مدارس دولتی موجب انحلال مدارس ملی گشت و فقط چهار پنج مدرسه ملی هستند که دولت به آن‌ها مساعدت و کمک می‌نماید. بقیه مدارس ملی اعانه می‌گیرند. در زمان آقای قوام السلطنه این چهار پنج مدرسه تقاضای مساعدت مختصر کمکی کردند. چون وزارت معارف آن‌ها را ذی‌حق دانست، پیشنهادی به دولت نمود و قرار شد که جزء بودجه کل معارف به مجلس پیشنهاد شود. شاهد مدعا دو کاغذ ریاست وزراء است که از نظر مبارک می‌گذرد. این زمان که بودجه وزارتخانه‌ها باید تجدید شود، خاطر مبارک را، با آن نظر لطف و علاقه که به معارف دارید جلب کرده، استدعا می‌نمایم که مقرر دارید برای این چهار پنج مدرسه نیز مساعدت و کمکی که سابقاً مطرح بوده، جزء بودجه که به مجلس می‌رود منظور شود. در خاتمه خاطر حضرت اشرف را متذکر می‌دارم که منتهای مساعدتی که باید به این چند مدرسه بشود از چهارصد تومان تجاوز نمی‌کند و در این خصوص وکلاء مجلس حتی خاطر خود حضرت اشرف بی‌سابقه نیست. محل امضاء مدرسه ایران، مدرسه اتحاد، مدرسه جاوید، مدرسه شرافت، مدرسه فردوس (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۲۰۵۹۰/۲۹۷).

مقام منیع وزارت جلیله معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، دامت شوکنه مدت چندین سال بود که به موجب فرامین دولت هرساله مبلغ دویست تومان، اداره ایالتی مالیه به مدرسه (آرامیان) ارامنه تبریز اعانه می داد. اخیراً شرحی از خلیفه گری ارامنه به اداره ایالتی نوشته شده و اظهار می دارد که اداره مالیه اعانه مزبور را نیز جزو مستمریات فرض نموده و تومانی دوریال پرداخت می کند و تقاضا نموده اند که اعانه مزبور کمافی السابق بدون کسر داده شود. لهدذا مستدعی است توصیه لازم از وزارت جلیله مالیه صادر و توسط این اداره مرحمت فرمایند که مقررۃ سالیانه مدرسه مربوط به مستمریات نمی باشد تا دستور راجع به مستمریات شامل اعانه مدرسه هم بشود. رئیس ایالتی (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۲۹۷/۳۶۹۸۱).

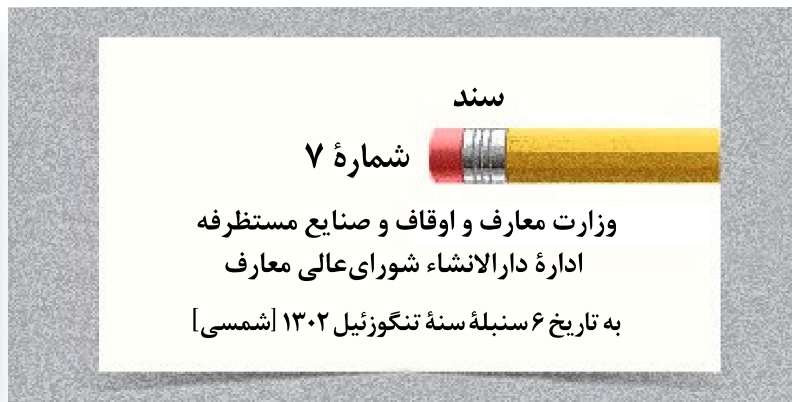
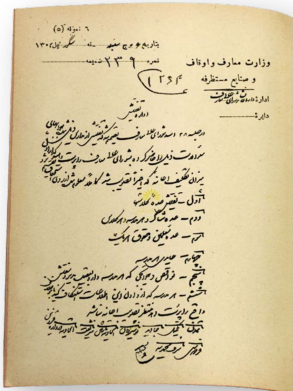

پیشنهاد فرمودند در ضمن تقسیم اعانه به مدارس ملی اظهار شود که برای سال آینده در صورتی که مجلس شورای ملی اعانه برای مدارس ملی تصویب نماید به مدارس ملی اعانه داده خواهد شد که در اوضاع مدرسه از حیث معلمین کما و کیفاً و حقوق آن ها و سایر امور راجع به مدرسه بهبودی حاصل شده باشد. به این پیشنهاد رأی گرفته شده با اکثریت تصویب شد (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۲۹۷/۴۴۷۶۰)

سواد مراسله سفارت فرانسه

افتخاراً خاطر محترم آن جناب را مستحضر می‌دارد که دولت ایران مبلغ نه هزار قرانی که سالیانه به زن‌های تارک‌دنیای مقیم طهران به عنوان مخارج مدرسه اعطا می‌نمود تا بیست و یکم اکتبر، مدت هفت ماه تأدیه نکرده است. از این قرار مدرسه مزبوره پنج هزار و دو بیست و پنجاه قران طلبکار است. به علاوه اعلیحضرت همایونی هیئت نسوان مزبور کمک خرج سالیانه مبلغ هزار قران برای دارالایتام آن‌ها مقرر فرموده‌اند وجه مذکور به انضمام مبلغ فوق در سال قبل پرداخت نشده است. از آنجاکه هیئت نسوان فوق‌الذکر به سبب نگهداری مجانی اطفال متحمل مخارج فوق‌العاده می‌شود، پیش از هر کس احتیاج به پول دارد. لهذا دوستدار متشکر خواهد گردید که آن جناب در نزد وزارت مالیه وساطت فرموده که مستمري و اضافه خرج معوقه به مدرسه مذکور پرداخت شود. مراتب احترامات، وزیرمختار (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۱۳۴۵۹/۲۴۰).

اداره تفتیش

در جلسه ۲۸ [برج] اسد شورای عالی معارف تصمیم شد که تفتیش از مدارس ذیل شده جواب‌های سؤالات ذیل را حاضر کرده به شورای عالی معارف راپورت دهند که از

اول [برج] میزان تکلیف اعانه‌ای که اخیراً تصویب شد کاملاً معلوم شده از روی استحقاق تقسیم شود.

اول - تفتیش عده کلاس‌ها

دوم - عده شاگرد هر مدرسه و هر کلاس

سوم - عده معلمان و حقوق هر یک

چهارم - عایدی هر مدرسه

پنجم - نواقص و حوایجی که هر مدرسه دارد و به عقیده مدیر و مفتش

شش - هر مدرسه که از دادن این اطلاعات استنکاف کند یا برخلاف واقع راپورت دهد منتظر تصویب اعانه نباشد.

[مدارس] تمدن، تکمیل، جاوید، نوشیروان، شریعت، اتحادیه دروازه قزوین، فردوسی، شرف محمدیه (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۲۹۷/۲۷۵۴۱).

منابع

۱. اسناد سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، شماره شناسه ۲۴۰/۵۴۵۹، ۲۹۷/۱۰۵۹۰، ۲۹۷/۲۷۵۴۱، ۲۹۷/۲۸۰۲۲، ۲۹۷/۳۶۰۶۳، ۲۹۷/۳۶۹۸۱، ۲۹۷/۴۱۱۷۲، ۲۹۷/۴۴۷۶۰، ۲۹۷/۲۰۹۷۲۰.
۲. دولت‌آبادی، یحیی (۱۳۷۱)، حیات یحیی. ۴ جلد، تهران: انتشارات عطار.
۳. رینگر، مونیکا (۱۳۸۵). آموزش، دین و گفتمان اصلاح فرهنگی در ایران دوران قاجار، ترجمه مهدی حقیقت‌خواه تهران: ققنوس.